

DEBIAN 13 TRIXIE · APT · GNOME

Debian El Kitabı

Yeni başlayanlar için

Terminalden korkma, önce birkaç komut öğren. Bu bölüm Debian'ı yeni kuranlar için. Kurulum sonrası yapılacaklar, APT ile program kurma, temel terminal komutları, masaüstü kısayolları ve hangi ayarın nerede olduğu burada.

```
kullanici@debian:~$ sudo apt update
```

kullanici kullanıcı adın · **debian** bilgisayarın adı · **~** bulunduğun klasör (ev klasörün) · **\$** normal kullanıcı, **#** ise root (yönetici) demektir. Parola yazarken ekranda hiçbir şey görünmez; bu normaldir.

BÖLÜMLER

1. Kurulmdan sonra ilk işler
2. Terminali tanıyalım
3. Dosya ve klasör komutları
4. Dosya okuma ve düzenleme
5. Program kurma: APT
6. Flatpak ile uygulama kurma
7. Debian sürümlerini anlamak
8. Sistem bilgisi ve kaynaklar
9. Kapatma, yeniden başlatma, oturum
10. GNOME masaüstü kısayolları
11. Terminal ve Bash kısayolları
12. Dosyalar (Nautilus) kısayolları
13. Hangi ayar nerede? (GNOME)
14. Görünüm ve GNOME eklentileri
15. USB bellek ve diskler
16. Sık karşılaşılan sorunlar
17. Küçük sözlük

Sarı eğik yazılar (<paket> gibi) senin dolduracağın yerlerdir. Terminalde yapıştırma Ctrl+Shift+V, kopyalama Ctrl+Shift+C'dir. **sudo** ile başlayan komutlar sistemi değiştirir; ne yaptığını okumadan çalıştırma.

Kurulumdan sonra ilk işler

Temiz bir Debian kurulumundan sonra bu sırayla gitmek iyi bir başlangıç. Debian bilerek sade gelir; ihtiyacın olanı sen eklersin.

1 sudo çalışıyor mu, kontrol et

Kurulumda root parolası belirlediysen Debian kullanıcıını sudo grubuna eklemes ve `sudo` "sudoers dosyasında değil" der. Önce root olup kendini ekle, sonra oturumu kapatıp yeniden aç. (root parolasını boş bıraktıysan bu adımı atla.)

```
$ su -
```

```
$ usermod -aG sudo <kullanıcı>
```

2 contrib ve non-free depolarını aç

NVIDIA sürücüsü, bazı Wi-Fi yazılımları ve Steam için gerekir. Dosyadaki her Components : satırı `main contrib non-free non-free-firmware` olmalı. Eski biçimli sistemlerde dosya `/etc/apt/sources.list`'tir.

```
$ sudo nano /etc/apt/sources.list.d/debian.sources
```

```
$ sudo apt update
```

3 Sistemi güncelle

Kurulumdan sonra bekleyen güvenlik güncellemelerini alır.

```
$ sudo apt update && sudo apt upgrade
```

4 Video ve ses codec'lerini kur

Debian codec'lerin çoğunu ana depoda taşır; bunlar eksik kalanları tamamlar.

```
$ sudo apt install ffmpeg gstreamer1.0-libav gstreamer1.0-plugins-ugly libavcodec-extra
```

5 Flatpak ve Flathub'ı ekle

Debian kararlı sürümündeki uygulamalar birkaç yıl eski kalabilir. Güncel masaüstü uygulamaları için Flathub'ı ekle, sonra yeniden başlat.

```
$ sudo apt install flatpak gnome-software-plugin-flatpak
```

```
$ flatpak remote-add --if-not-exists flathub  
https://dl.flathub.org/repo/flathub.flatpakrepo
```

6 İşlemci mikro kodunu kur

İşlemci hatalarına karşı üretici yamaları. Kurulum çoğu zaman kendisi ekler; emin olmak için işlemcine uygun olanı kur.

```
$ sudo apt install intel-microcode
```

```
$ sudo apt install amd64-microcode
```

7 Donanım yazılımını (firmware) güncelle

BIOS/UEFI, SSD, dokunmatik yüzey gibi aygıtların üretici güncellemeleri.

```
$ sudo apt install fwupd
```

```
$ fwupdmgr refresh && fwupdmgr get-updates
```

```
$ fwupdmgr update
```

8 İnce Ayarlar ve Eklenti Yöneticisi'ni kur

Küçült/büyüt düğmeleri, yazı tipleri ve GNOME eklentileri için.

```
$ sudo apt install gnome-tweaks gnome-shell-extension-manager
```

9 Güvenlik duvarını aç

Debian'da varsayılan olarak güvenlik duvarı yok.

```
$ sudo apt install ufw && sudo ufw enable
```

10

Yedeklemeyi kur

Timeshift sistem dosyalarının anlık görüntüsünü, Yedekler (Déjà Dup) ev klasörünün yedeğini alır.

```
$ sudo apt install timeshift deja-dup
```

Terminali tanıyalım

Terminal, bilgisayara yazarak komut verdiğin penceredir. GNOME'da adı Terminal ya da Konsol (Console), KDE'de Konsole. Açmak için Super tuşuna bas, "terminal" yaz, Enter.

iPUCU Linux büyük/küçük harfe duyarlıdır: Belgeler ile belgeler farklı klasörlerdir. Boşluk içeren adları tırnak içine al: `cd "Yeni Klasör"`.

iPUCU Yazmayı yarıda bırakıp **Tab** tuşuna bas: komut ya da dosya adı kendiliğinden tamamlanır. İki kez basarsan seçenekleri listeler. En çok vakit kazandıran alışkanlık budur.

```
$ man <komut>
```

Bir komutun kılavuz sayfasını açar. **q** ile çıkılır, **/kelime** ile içinde aranır.

```
$ <komut> --help
```

Komutun kısa yardımını ve seçeneklerini gösterir.

```
$ sudo <komut>
```

Komutu yönetici (root) yetkisiyle çalıştırır. Kendi parolanı sorar; yazarken ekranda görünmez.

```
$ clear
```

Ekranı temizler. Kısayolu: **Ctrl + L**.

```
$ history
```

Daha önce yazdığın komutları listeler. **↑** tuşuyla da geri gidebilirsin.

```
$ which <komut>
```

Bir komutun hangi dosyadan çalıştığını gösterir.

```
$ exit
```

Terminali (ya da uzak oturumu) kapatır.

DİKKAT Çalışan bir komutu durdurmak için **Ctrl** + **C** kullan. Terminalde kopyalama **Ctrl** + **Shift** + **C** , yapıştırma **Ctrl** + **Shift** + **V** 'dir.

Dosya ve klasör komutları

~ ev klasörün demektir (/home/kullanıcı). . bulunduğun klasör, .. bir üst klasördür.

```
$ pwd
```

Şu an hangi klasörde olduğunu yazar.

```
$ ls
```

Bulunduğun klasördeki dosyaları listeler.

```
$ ls -la
```

Gizli dosyalar dahil ayrıntılı liste (boyut, tarih, izinler). Adı nokta ile başlayan dosyalar gizlidir.

```
$ ls -lh
```

Boyutları KB/MB/GB olarak okunur biçimde gösterir.

```
$ cd <klasör>
```

Klasöre girer. Örnek: `cd Belgeler` .

```
$ cd ..
```

Bir üst klasöre çıkar.

```
$ cd
```

Tek başına yazılırsa ev klasörüne döner. `cd -` bir önceki klasöre döner.

```
$ mkdir <klasör>
```

Yeni klasör oluşturur. İç içe oluşturmak için: `mkdir -p a/b/c` .

```
$ touch <dosya>
```

Boş dosya oluşturur (varsa tarihini günceller).

```
$ cp <kaynak> <hedef>
```

Dosya kopyalar. Klasör kopyalamak için `cp -r` .

```
$ mv <kaynak> <hedef>
```

Taşıy ya da yeniden adlandırır. Örnek: `mv eski.txt yeni.txt` .

```
$ rm <dosya>
```

Dosyayı siler. Çöp kutusuna gitmez, geri alınamaz.

```
$ rm -r <klasör>
```

Klasörü içindekilerle birlikte siler. `-i` eklersen her dosyada sorar.

```
$ gio trash <dosya>
```

Dosyayı silmek yerine Çöp'e gönderir; masaüstündeki gibi geri alınabilir.

```
$ find ~ -name "*.pdf"
```

Ev klasöründe adı .pdf ile biten tüm dosyaları bulur.

```
$ ln -s <hedef> <kısayol-adı>
```

Bir dosya ya da klasöre kısayol (sembolik bağ) oluşturur.

DİKKAT `sudo rm -rf` ile başlayan, internetten bulduğun komutları asla anlamadan çalıştırma. Sistemi saniyeler içinde silebilir.

Dosya okuma ve düzenleme

Ayar dosyalarını değiştirmek için terminalde çalışan basit bir metin düzenleyici yeterli. En kolayı nano'dur. Debian'da hazır gelir.

```
$ cat <dosya>
```

Kısa bir dosyanın içeriğini ekrana basar.

```
$ less <dosya>
```

Uzun dosyayı sayfa sayfa okur. Boşluk: sonraki sayfa, `/` ara, `q` çık.

```
$ head -n 20 <dosya>
```

İlk 20 satırı gösterir.

```
$ tail -n 50 <dosya>
```

Son 50 satırı gösterir. `tail -f` dosyaya eklenenleri canlı izler.

```
$ nano <dosya>
```

Dosyayı nano ile açar. Sistem dosyası için başına sudo ekle: `sudo nano /etc/hosts`.

Ctrl + O

nano: kaydet (sonra Enter).

Ctrl + X

nano: çık. Kaydedilmemiş değişiklik varsa sorar.

Ctrl + W

nano: dosyada ara.

Ctrl + K veya Ctrl + U

nano: satırı kes / yapıştır.

```
$ xdg-open <dosya>
```

Dosyayı varsayılan uygulamasıyla açar (PDF, resim, klasör...). `xdg-open` . bulunduğu klasörü dosya yöneticisinde açar.

Program kurma: APT

APT, Debian'un paket yöneticisidir: programları depolardan indirir, kurar, günceller ve kaldırır. `apt update` yalnızca paket listesini yeniler; asıl güncellemeyi `apt upgrade` yapar.

```
$ sudo apt update
```

Depolardaki paket listesini yeniler. Kurmadan ya da güncellemeden önce çalıştır.

```
$ sudo apt upgrade
```

Kurulu paketleri günceller.

```
$ sudo apt full-upgrade
```

Güncelleme için gerekiyorsa paket kaldırmaya da izin verir (çekirdek geçişlerinde gerekir).

```
$ sudo apt install <paket>
```

Program kurar. Birden fazla yazılabilir: `sudo apt install vlc gimp`.

```
$ sudo apt remove <paket>
```

Programı kaldırır; sistem genelindeki ayar dosyaları kalır.

```
$ sudo apt purge <paket>
```

Programı ayar dosyalarıyla birlikte kaldırır.

```
$ sudo apt autoremove
```

Artık hiçbir programın ihtiyaç duymadığı paketleri temizler.

```
$ apt search <kelime>
```

Adında ya da açıklamasında kelime geçen paketleri arar.

```
$ apt show <paket>
```

Paketin sürümünü, boyutunu, açıklamasını gösterir.

```
$ apt list --installed
```

Kurulu tüm paketleri listeler. Aramak için: `apt list --installed | grep firefox`.

```
$ apt list --upgradable
```

Güncellemesi bekleyen paketler.

```
$ sudo apt install ./<dosya>.deb
```

İndirdiğin bir .deb dosyasını bağımlılıklarıyla birlikte kurar. Başındaki `./` önemli.

İPUCU `apt` günlük kullanım içindir. Betiklerde ve eski rehberlerde gördüğün `apt-get` aynı işi yapar, çıktısı değişmediği için betiklerde tercih edilir.

Flatpak ile uygulama kurma

Flatpak uygulamaları sistemden yalıtılmış çalışır ve kendi kütüphanelerini taşır. Dağıtımın deposundaki sürüm eskiyse ya da hiç yoksa masaüstü uygulamaları için en kolay yol budur.

```
$ sudo apt install flatpak gnome-software-plugin-flatpak
```

Flatpak ve GNOME Yazılım eklentisini kurar.

```
$ flatpak remote-add --if-not-exists flathub https://dl.flathub.org/repo/flathub.flatpakrepo
```

Flathub deposunu ekler. Sonra oturumu kapatıp aç.

```
$ flatpak search <ad>
```

Flathub'da uygulama arar ve tam kimliğini (ör. com.spotify.Client) gösterir.

```
$ flatpak install flathub <uygulama-kimliği>
```

Uygulamayı kurar. Örnek: `flatpak install flathub com.discordapp.Discord`.

```
$ flatpak update
```

Tüm Flatpak uygulamalarını günceller.

```
$ flatpak list --app
```

Kurulu Flatpak uygulamalarını listeler.

```
$ flatpak uninstall <uygulama-kimliği>
```

Uygulamayı kaldırır. Verilerini de silmek için `-delete-data` ekle.

```
$ flatpak uninstall --unused
```

Artık kullanılmayan çalışma ortamlarını (runtime) silerek yer açar.

```
$ flatpak run <uygulama-kimliği>
```

Uygulamayı terminalden başlatır; hata mesajlarını görmek için kullanışlıdır.

iPUCU Flatpak izinlerini (dosya erişimi, kamera vb.) görsel olarak düzenlemek için Flatseal'i kur:
`flatpak install flathub com.github.tchx84.Flatseal`.

iPUCU AppImage dosyası indirdiysen çalıştırılabilir yap: `chmod +x Uygulama.AppImage`, sonra `./Uygulama.AppImage`. Açılmazsa `sudo apt install libfuse2t64` gerekebilir.

Debian sürümlerini anlamak

Debian üç dal halinde geliştirilir ve her sürümün Toy Story karakterlerinden bir kod adı vardır. Kararlı sürüm yaklaşık iki yılda bir çıkar.

stable (kararlı)	Masaüstü ve sunucu için önerilen dal. Şu anki kararlı sürüm Debian 13 "trixie". Paketler donar, yalnızca güvenlik ve hata düzeltmesi gelir.
oldstable	Bir önceki kararlı sürüm (Debian 12 "bookworm"). Bir süre daha güvenlik güncellemesi alır.
testing	Bir sonraki kararlı sürümün hazırlandığı dal ("forky"). Daha güncel ama ara sıra kırılabilir.
unstable (sid)	Paketlerin ilk girdiği dal. Deneyimli kullanıcılar içindir.
backports	Kararlı sürüm için yeni sürümlerden derlenmiş seçili paketler (ör. daha yeni çekirdek, LibreOffice).

```
$ cat /etc/debian_version
```

Tam Debian sürüm numarası.

```
$ lsb_release -a
```

Dağıtım adı, sürüm ve kod adı.

DİKKAT Kararlı sürüme testing, unstable ya da Ubuntu PPA paketleri karıştırma. Debian buna "FrankenDebian" der; güncellemeler zamanla kırılır.

Sistem bilgisi ve kaynaklar

Windows'taki Görev Yöneticisi'nin karşılığı GNOME'da Sistem Gözlemcisi, KDE'de Sistem Gözlemcisi (System Monitor) uygulamasıdır. Terminalde de aynı bilgilere ulaşabilirsin.

```
$ cat /etc/os-release
```

Dağıtım adı ve sürümü.

```
$ hostnamectl
```

Bilgisayar adı, işletim sistemi, çekirdek ve donanım özeti.

```
$ uname -r
```

Çalışan Linux çekirdeğinin sürümü.

```
$ df -h
```

Disklerde ne kadar boş yer kaldığını gösterir.

```
$ du -sh *
```

Bulunduğun klasördeki her dosya ve klasörün kapladığı alan.

```
$ free -h
```

RAM ve takas (swap) kullanımı.

```
$ top
```

Canlı süreç listesi. `q` ile çık. Daha renklisi için `sudo apt install htop` ya da `bttop`.

```
$ sudo apt install fastfetch
```

Sistem özetini logolu olarak gösteren araç; kurduktan sonra `fastfetch` yaz.

```
$ lscpu
```

İşlemci bilgisi.

```
$ lspci
```

Ekran kartı, ağ kartı gibi PCI aygıtları listeler.

```
$ lsusb
```

Takılı USB aygıtlarını listeler.

```
$ pkill <program-adı>
```

Donmuş bir programı adıyla kapatır. Örnek: `pkill firefox`.

```
$ kill -9 <PID>
```

Numarasıyla (PID) bir süreci zorla sonlandırır. PID'i `top` ya da `pgrep firefox` verir.

Kapatma, yeniden başlatma, oturum

Masaüstünün güç menüsünden de yapılabilir; terminal karşılıkları:

```
$ systemctl poweroff
```

Bilgisayarı kapatır.

```
$ systemctl reboot
```

Yeniden başlatır.

```
$ systemctl suspend
```

Uyku moduna (askıya alma) geçirir.

```
$ loginctl terminate-session $XDG_SESSION_ID
```

Oturumu kapatır (masaüstünden bağımsız yöntem).

Super + **L**

Ekranı kilitler (GNOME ve KDE).

Ctrl + **Alt** + **Delete**

Oturumu kapatma / kapatma iletişim kutusunu açar.

GNOME masaüstü kısayolları

Super tuşu klavyedeki Windows tuşudur. GNOME büyük ölçüde klavyeyle kullanılmak için tasarlanmıştır.

Super

Etkinlikler görünümü: açık pencereler, çalışma alanları ve arama. Hemen yazmaya başlayarak uygulama, dosya, ayar ara.

Super + **A**

Tüm uygulamalar listesi.

Super + **1** ... **Super** + **9**

Rihtimdaki (dock) 1. ... 9. uygulamayı açar ya da ona geçer.

Alt + **Tab**

Uygulamalar arasında geçiş. Aynı işi Super+Tab da yapar.

Alt + **`**

Aynı uygulamanın pencereleri arasında geçiş (Tab'ın üstündeki tuş).

Super + **↑** veya **Super** + **↓**

Pencereyi büyüt / eski boyutuna döndür.

Super + **←** veya **Super** + **→**

Pencereyi ekranın sol / sağ yarısına yerleştir.

Super + **H**

Pencereyi gizle (küçült).

Alt + **F4**

Pencereyi kapat. Çoğu uygulamada Ctrl+Q da uygulamadan çıkar.

Super + **Page Up** veya **Super** + **Page Down**

Önceki / sonraki çalışma alanına geç.

Super + **Shift** + **Page Up** veya **Super** + **Shift** + **Page Down**

Pencereyi önceki / sonraki çalışma alanına taşı.

Super + **Shift** + **←** veya **Super** + **Shift** + **→**

Pencereyi diğer monitöre taşı.

Super + **V**

Bildirim listesi ve takvim.

Super + **S**

Hızlı ayarlar menüsü (Wi-Fi, ses, parlaklık, güç modu).

Super + **Space**

Klavye düzenleri (Türkçe Q / F / İngilizce) arasında geçiş.

Print Screen

Ekran görüntüsü arayüzü: alan, pencere ya da tüm ekran; görüntü veya video seçimi.

Shift + **Print Screen**

Tüm ekranın görüntüsünü hemen alır. Resimler > Ekran Görüntüleri'ne kaydedilir.

Alt + **Print Screen**

Etkin pencerenin görüntüsünü alır.

Ctrl + **Alt** + **Shift** + **R**

Ekran kaydını başlatır / durdurur. Videolar > Ekran Kayıtları'na kaydedilir.

Alt + **F2**

Komut çalıştırma kutusu.

iPUCU Ctrl+Alt+T ile terminal açma GNOME'da varsayılan olarak tanımlı olmayabilir. Ekleme için "Hangi ayar nerede?" bölümündeki özel kısayol adımına bak.

Terminal ve Bash kısayolları

İlk grup terminal penceresine (GNOME Terminal, Konsol, Konsole, Ptyxis'te büyük ölçüde aynı), ikinci grup komut satırının kendisine (Bash) ait.

Ctrl + Shift + T	Yeni sekme.
Ctrl + Shift + N	Yeni pencere.
Ctrl + Shift + W	Sekmeyi kapat.
Ctrl + Page Up veya Ctrl + Page Down	Sekmeler arasında geçiş.
Ctrl + Shift + C veya Ctrl + Shift + V	Kopyala / yapıştır.
Ctrl + + veya Ctrl + -	Yazıyı büyüt / küçült. Ctrl+O sıfırlar.
Ctrl + Shift + F	Terminal çıktısında ara.
F11	Tam ekran.
Tab	Komut ya da dosya adını tamamla. İki kez: seçenekleri listele.
↑ veya ↓	Önceki / sonraki komut.
Ctrl + R	Geçmişte ara: yazdıkça eşleşen eski komutu bulur. Tekrar Ctrl+R bir öncekine gider, Enter çalıştırır.
Ctrl + C	Çalışan komutu durdur ya da yazdığın satırı iptal et.

Ctrl + D

Oturumu kapat (boş satırda exit ile aynı).

Ctrl + L

Ekranı temizle.

Ctrl + A veya Ctrl + E

İmleci satır başına / sonuna götür.

Ctrl + U veya Ctrl + K

İmleçten satır başına / sonuna kadar sil.

Ctrl + W

İmleçten önceki kelimeyi sil.

Alt + B veya Alt + F

Kelime kelime geri / ileri git.

Ctrl + Z

Çalışan komutu duraklatıp arka plana at. fg ile geri getirilir.

!!

Son komutu tekrarlar. Sık kullanım: sudo !! son komutu sudo ile yeniden çalıştırır.

Dosyalar (Nautilus) kısayolları

GNOME'un dosya yöneticisi Dosyalar (Files) uygulamasıdır. Çoğu kısayol KDE'nin Dolphin'inde de aynıdır.

Ctrl + H

Gizli dosyaları göster / gizle.

Ctrl + L

Adres çubuğuna yol yaz (ör. /etc).

F2

Yeniden adlandır. Birden çok dosya seçiliyse toplu yeniden adlandırma açılır.

Ctrl + Shift + N

Yeni klasör.

Delete veya Shift + Delete

Çöp'e gönder / kalıcı olarak sil.

Ctrl + F

Klasörde ara.

Alt + ↑

Üst klasöre çık.

Alt + **←** veya **Alt** + **→**

Geri / ileri.

Ctrl + **T**

Yeni sekme.

Ctrl + **1** veya **Ctrl** + **2**

Liste / ızgara görünümü.

Ctrl + **I**

Seçili öğenin özellikleri.

Space

Seçili dosyanın hızlı önizlemesi (sushi paketi gerekir: `sudo apt install sushi`).

İPUCU Bir klasörü kenar çubuğuna eklemek için klasöre sağ tıkla > Yer İmlerine Ekle ya da Ctrl+D.

Hangi ayar nerede? (GNOME)

GNOME'da neredeyse hepsi Ayarlar (Settings) uygulamasında. Açmanın en hızlı yolu: Super'e bas, ayarın adını yaz (ör. "ekran", "ses", "bluetooth"). Menü adları GNOME sürümüne göre biraz değişebilir.

Ayarlar > **Wi-Fi**

Kablosuz ağa bağlan, kayıtlı ağları unut, QR ile paylaş.

Ayarlar > **Ağ**

Kablolu bağlantı, VPN ekleme, vekil sunucu (proxy). (Network)

Ayarlar > **Bluetooth**

Kulaklık, fare, telefon eşleştirme.

Ayarlar > **Ekranlar**

Çözünürlük, yenileme hızı, ölçekleme (%125, %150...), çoklu monitör düzeni, Gece Işığı. (Displays)

Ayarlar > **Ses**

Çıkış/giriş aygıtı, ses düzeyleri, uygulama başına ses. (Sound)

Ayarlar > **Güç**

Güç modu (Güç tasarrufu / Dengeli / Performans), ekranın kararma süresi, otomatik askıya alma, pil yüzdesi. (Power)

Ayarlar > Çoklu Görev

Sıcak köşe, çalışma alanı sayısı, ekran kenarına sürükleyince yerleştirme. (Multitasking)

Ayarlar > Görünüm

Açık/koyu tema, vurgu rengi, duvar kağıdı. (Appearance)

Ayarlar > Uygulamalar

Uygulama izinleri, bildirimleri; Varsayılan Uygulamalar (tarayıcı, e-posta, müzik, video). (Apps > Default Apps)

Ayarlar > Bildirimler

Rahatsız Etmeyin, kilit ekranı bildirimleri, uygulama başına bildirimler.

Ayarlar > Çevrim İçi Hesaplar

Google, Microsoft, Nextcloud hesabı ekle; Dosyalar'da Drive/OneDrive görünür. (Online Accounts)

Ayarlar > Fare ve Dokunmatik Yüzey

İmleç hızı, dokunarak tıklama, doğal kaydırma. (Mouse & Touchpad)

Ayarlar > Klavye

Girdi kaynakları (Türkçe Q/F), Compose tuşu, Klavye Kısayollarını Görüntüle ve Özelleştir. (Keyboard)

Ayarlar > Klavye >

Klavye Kısayollarını Görüntüle ve Özelleştir >

Özel Kısayollar

Kendi kısayolunu ekle. Örnek: Ad "Terminal", Komut `gnome-terminal`, Kısayol Ctrl+Alt+T.

Ayarlar > Yazıcılar

Yazıcı ekleme; ağ yazıcıları çoğunlukla kendiliğinden bulunur. (Printers)

Ayarlar > Erişilebilirlik

Büyük metin, yakınlaştırma, ekran okuyucu, yapışkan tuşlar, imleç boyutu.

Ayarlar > Gizlilik ve Güvenlik

Ekran kilidi süresi, konum hizmetleri, dosya geçmişi ve çöpü otomatik boşaltma.

Ayarlar > Sistem > Bölge ve Dil

Arayüz dili, tarih/sayı/para biçimi. (System > Region & Language)

Ayarlar > Sistem > Tarih ve Saat

Saat dilimi, otomatik saat, 24 saat biçimi.

Ayarlar > Sistem > Kullanıcılar

Yeni kullanıcı, parola değiştirme, yönetici yetkisi, otomatik oturum açma.

Ayarlar > Sistem > Hakkında

Sürüm, işlemci, RAM ve disk bilgisi. (System > About)

İnce Ayarlar > Pencere Başlık Çubukları

Küçült / büyüt düğmeleri. (Tweaks > Windows Titlebars)

İnce Ayarlar > Yazı Tipleri

Arayüz, belge ve eş aralıklı yazı tipleri; yazı tipi ölçekleme.

İnce Ayarlar > Başlangıç Uygulamaları

Oturum açınca kendiliğinden başlayacak uygulamalar.

Diskler uygulaması

Disk biçimlendirme, bölüm oluşturma, SMART sağlık bilgisi, disk görüntüsü yazma. (Disks)

Görünüm ve GNOME eklentileri

GNOME sade gelir; eksik bulduğun şeyleri eklentilerle eklersin. Eklenti Yöneticisi'nden (Extension Manager) arayıp tek tıkla kurabilirsin.

```
$ sudo apt install gnome-tweaks
```

İnce Ayarlar: yazı tipleri, başlık çubuğu düğmeleri, başlangıç uygulamaları.

```
$ sudo apt install gnome-shell-extension-manager
```

Eklenti Yöneticisi: eklenti arar, kurar, ayarlarını açar.

İPUCU Sık kullanılan eklentiler: **Dash to Dock** (hep görünen rıhtım), **AppIndicator and KStatusNotifierItem Support** (Discord, Steam gibi uygulamaların tepsi simgeleri), **Blur my Shell** (bulanık panel), **Clipboard Indicator** (pano geçmişi), **Caffeine** (ekranın kapanmasını engeller).

```
$ gsettings set  
org.gnome.desktop.wm.preferences button-  
layout 'appmenu:minimize,maximize,close'
```

İnce Ayarlar'a gerek kalmadan küçült ve büyüt düğmelerini ekler.

```
$ gsettings set org.gnome.desktop.interface  
show-battery-percentage true
```

Üst çubukta pil yüzdesini gösterir.

```
$ gnome-extensions list --enabled
```

Etkin eklentileri listeler.

DİKKAT Büyük bir GNOME güncellemesinden sonra bazı eklentiler bir süre çalışmayabilir. Masaüstü tuhaflarırsa önce eklentileri kapatmayı dene.

USB bellek ve diskler

Takılan USB bellekler dosya yöneticisinin kenar çubuğunda görünür ve `/media/` ya da `/run/media/` altına bağlanır. Çıkarmadan önce yanındaki ▲ simgesine bas.

```
$ lsblk
```

Tüm diskleri ve bölümleri ağaç şeklinde gösterir (sda, nvme0n1 gibi).

```
$ lsblk -f
```

Bölümlerin dosya sistemini (ext4, btrfs, ntfs, exfat) ve etiketini de gösterir.

```
$ udiskctl mount -b /dev/<sdb1>
```

Bölümü sudo'suz bağlar.

```
$ udiskctl unmount -b /dev/<sdb1>
```

Bölümü güvenli ayırır.

Diskler > aygıtı seç > : > Diski Biçimlendir

USB belleği sıfırlar. Hem Windows hem Linux'ta kullanmak için bölümü exFAT olarak oluştur.

```
$ flatpak install flathub  
io.gitlab.adhami3310.Impression
```

Impression: ISO dosyasını USB belleğe yazıp kurulum diski hazırlar.

DİKKAT Terminalde `dd` ile disk yazarken hedef diski (`/dev/sdX`) yanlış seçersen o diskin tamamı silinir. Önce `lsblk` ile iki kez kontrol et.

Sık karşılaşılan sorunlar

Debian'a yeni başlayanların en sık takıldığı durumlar ve ilk denenecek çözüm.

iPUCU "kullanıcı sudoers dosyasında değil". Kurulumda root parolası belirlenmiş. `su -` ile `root` ol, `usermod -aG sudo kullanıcı` yaz, oturumu kapatıp aç.

iPUCU "Unable to locate package" (paket bulunamadı). Önce `sudo apt update` çalıştır. Hâlâ yoksa paket `contrib/non-free`'de olabilir ya da Debian'da hiç yoktur; Flathub'a bak.

iPUCU "Could not get lock /var/lib/dpkg/lock-frontent". Başka bir APT işlemi ya da Yazılım uygulaması çalışıyor. Bitmesini bekle; kilit dosyasını silme.

```
$ sudo dpkg --configure -a
```

"dpkg was interrupted" hatasında yarım kalan kurulumu tamamlar.

iPUCU Wi-Fi ya da ekran kartı çalışmıyor. Genellikle firmware eksiktir. `sudo dmesg | grep -i firmware` ile eksik dosyayı gör; `non-free-firmware` açıkken `firmware-iwlwifi`, `firmware-realtek`, `firmware-atheros`, `firmware-amd-graphics` ya da `firmware-misc-nonfree` paketlerinden uygun olanı kur. Broadcom için `broadcom-sta-dkms`.

iPUCU Programın sürümü çok eski. Kararlı sürümde normal. Flathub'dan kur ya da backports'a bak.

```
$ systemctl --user restart pipewire  
wireplumber
```

Ses aniden kesildiyse ses sistemini oturumu kapatmadan yeniden başlatır.

iPUCU Masaüstü tamamen dondu. `Ctrl+Alt+F3` ile metin ekranına geç, giriş yap, `sudo systemctl restart display-manager` yaz. Açık çalışmalar kapanır.

iPUCU "command not found". Komut kurulu değil. `apt search` ile ara ya da `sudo apt install command-not-found` kurup terminali yeniden aç; bundan sonra hangi paketin gerektiğini söyler.

Küçük sözlük

Forumlarda ve belgelerde sık göreceğin kelimeler.

Terminal / Kabuk (shell)	Terminal komut yazdığın pencere, kabuk ise komutları yorumlayan program. Debian'da varsayılan kabuk Bash.
root	Sistemdeki tam yetkili yönetici hesabı. <code>su</code> - ile root olunur ya da <code>sudo</code> ile geçici yetki alınır.
Paket / .deb	Bir programın kurulabilir hali. Debian'da biçimi <code>.deb</code> .
APT / dpkg	APT depolardan paket indirip bağımlılıkları çözer; <code>dpkg</code> paketi diske kurar.
Depo (repository)	Paketlerin indirildiği sunucu. Tanımları <code>/etc/apt/sources.list.d/</code> altında.
main / contrib / non-free / non-free-firmware	Özgür yazılım / özgür olmayan bir şeye bağımlı özgür yazılım / özgür olmayan yazılım / özgür olmayan donanım yazılımı.
Flatpak / Flathub	Dağıtımdan bağımsız, yalıtılmış uygulama biçimi / bu uygulamaların ana mağazası.
Çekirdek (kernel)	Donanımla konuşan işletim sisteminin özü.
GNOME / KDE / Xfce	Masaüstü ortamları. Debian kurulumda hangisini istediğini sorar.
AppArmor	Programların neye erişebileceğini sınırlayan güvenlik katmanı; Debian'da varsayılan olarak açık.
/etc, /usr, /var, /home	Sistem ayarları / programlar / değişen veriler ve günlükler / kullanıcı klasörleri.

Komutlar Debian 13 "trixie" (APT 3, GNOME) için yazıldı; çoğu Debian 12'de de aynen çalışır. Menü adları Türkçe arayüze göre verildi; İngilizce arayüzde parantez içindeki karşılıklara bak. `sudo` ile başlayan komutlar sistemi değiştirir, ne yaptığını okumadan çalıştırma.